

Emlékezés Horvát Boldizsárra (1822-1898), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjára

Remembering Boldizsár Horvát (1822-1898), Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Horvát (vezetéckneve nem egyszer Horváthként szerepel) Boldizsár jogtudós, író, költő, politikus, igazságügyi miniszter Szombathelyen született 1822. január 1-jén. Horvát Boldizsár 120 évvel ezelőtt, 1898. október 28-án hunyt el Budapesten.

Horvát Boldizsárt a Magyar Tudományos Akadémia 1861. december 20-án választotta levelező tagjául. Akadémiai székfoglaló előadását „Az osztrák törvénykezési reform befolyása erkölcsi és anyagi életünkre” címmel azonban csak három évvel később, 1864. március 14-én tartotta. Az Akadémia a Kiegyezést követően, 1868. március 18-án választotta tiszteleti tagjául, ami a legmagasabb akadémia tagsági formát jelentette. Említést érdemel, hogy Horvát Boldizsár a Magyar Tudományos Akadémián emlékbeszédet tartott Szemere Bertalan (1812-1869), Batthyány Lajos kormányának belügyminisztere, a második felelős magyar kormány miniszterelnöke, és az Andrássy-kormányban minisztertársa (a közmunka- és közlekedésügyi miniszteri tárca birtokosa), az Erdélyi Múzeum Egyesület megalapítója, a Magyar Történelmi Társulat első elnöke, gróf Mikó Imre (1805-1876) felett.

Horvát Boldizsárt 1887-ben a Kisfaludy Társaság rendes tagjává választotta. Újabb jelentős elismerést jelentett számára az, hogy a budapesti magyar királyi tudományegyetem jog- és államtudományi kara két évvel halála előtt, 1896-ban tiszteletbeli doktorrá (doctor honoris causa) avatta.

Horvát Boldizsár polgári családból származott. Tanulmányait szülővárosában, Szombathelyen, majd Sopronban, jogi képesítését pedig a győri királyi (állami) jogakadémián szerezte. 1841-ben Istóczy Antal Vas vármegyei ügyész mellett szerzett ismereteket a jog gyakorlati alkalmazásában. 1842-ben Széll Imre ítélmester előtt esküdött fel királyi táblai jegyzőnek. 1843 márciusában tette le szép eredménnyel az ügyvédi vizsgát. Szombathelyen kezdte meg még ebben az esztendőben az ügyvédi gyakorlatot. Nem sokkal később a város főjegyzője lett, ami komoly társadalmi elismerést jelentett számára. Említést érdemel, hogy egyetlen leánya, Horvát Gizella (1850–1919) báró Eötvös Loránddal kötött házasságot.

Horvát Boldizsár, mint Deák Ferenc híve, politikai küzdőtársa kapcsolódott be a közéletbe. A fővárosi liberális lapokban több vezércikke jelent meg. Emellett költeményeket is írt. Verseit szépirodalmi lapokban jelentette meg. A Kisfaludy Társaság nagy látogatottságnak örvendő felolvasó ülésein is sor került költeményeinek felolvasására.

Az 1848. évi pesti országgyűlésen a szombathelyi választókerület képviselőjeként vett részt és követte 1848 decemberében az országgyűlést Debrecenbe. Buda 1849 májusában történő visszavételét követően Pestre és Szegedre is követte az országgyűlést. A forradalom és szabadságharc leverését követően hadi törvényszék elé állították. A hadi törvényszék Horvát Boldizsárt büntetésként várfogságra ítélte.

Viszonylag korán, már 1850-ben amnesztiában részesült. Visszatért Szombathelyre, ahol még ebben az évben ügyvédi irodát nyitott. Eredményes vizsgát tett osztrák jogból.

Gróf Apponyi György (1808-1899) országbíró, Deák Ferenc ajánlatára, 1860-ban meghívta a soproni országbírói értekezletre (Judexkurialkonferenz). Horvát Boldizsár aktív szerepet vállalt az országbírói értekezlet munkájában.

Horvát Boldizsár 1862-ben tett külföldi utazását követően, 1863-ban a Magyar Földhitelintézet jogügyi igazgatója lett. Az intézet pénzügyi helyzetének megszilárdításában együttműködött Csengery Antallal (1822-1880), a Magyar Tudományos Akadémia későbbi alelnökével és Lónyay Menyhérttel (1822-1884), az MTA későbbi elnökével (1871-1884). Később, 1871 és 1877 között a Magyar Földhitelintézet sok kötelezettséggel együtt járó elnöki pozícióját is betöltötte.

Az 1865. évi pesti országgyűlésen a szombathelyi választókerületet képviselőjeként vett részt. 1866. december 1-jén az Ausztriával való kiegyezés (Ausgleich) érdekében tartott nagy érdeklődést kiváltó beszédet.

Az Andrassy-kormány megalakulásakor az uralkodó, I. Ferenc József, Deák Ferenc ajánlására, Horvát Boldizsárt 1867 februárjában igazságügyi miniszterré nevezte ki. Gróf Andrassy Gyula kormányában 1871 májusáig töltötte be az igazságügyi miniszteri posztot.

Jelentős liberális reformokat kezdeményezett az igazságszolgáltatás területén. Szorgalmazta a közigazgatás és az igazságszolgáltatás egymástól való elválasztását, melynek jogszabályban való szabályozására az 1869. évi IV. törvénycikkben került sor. Fellépett a bírói függetlenség kimondásának érdekében. Ugyancsak szorgalmazta a bírák felelősségének törvényi szabályozását. A törvényjavaslatok kidolgozása során tekintettel volt a nyugat-európai államok igazságszolgáltatással kapcsolatos jogszabályaira és az azok alapjául szolgáló doktrínára.

Horvát Boldizsárnak komoly ellenállással kellett megküzdenie reformelképzelései megvalósításában. Fontos megemlíteni, hogy a Királyi Kúriát semmitőszékre (Kassationsgericht illetve Kassationshof) és legfőbb ítélőszékre osztotta. Szándékában állt a Királyi Tábla felosztása is. A felosztásra vonatkozó javaslatot azonban a minisztertanács (kormány) elvetette. Fontos kiemelni, hogy a polgári házasság (Zivilehe) kérdésében is szabadelvű nézetet vallott.

Az igazságügyi tárca körébe tartozó törvények előkészítésén kívül komoly részt vállalt Horvát Boldizsár az 1865-67. évi törvényhozás időszakában létrejött törvények megalkotásában is. Vonatkozik ez különösen a közös ügyekről szóló XII., a zsidók emancipációjára vonatkozó XVII. és a nemzetiségi egyenjogúságot szabályozó XLIV. törvénycikkre. 1871 májusában lemondott miniszteri állásáról. Lemondása miatt az általa kezdeményezett reformok megvalósítása elmaradt. Azok, igaz, nem teljes mértékű realizálására csak jóval később került sor. Jó áttekintést ad Horvát Boldizsár igazságügyi miniszteri tevékenységéről Kun László (1840-1896) munkája (A magyar igazságügyi kormányzat Horvát Boldizsártól Pauler Tivadarig, Budapest, 1880.).

Horvát Boldizsár 1877-től kezdve egyre kevesebb részt vállalt a politikai életben, bár a képviselőháznak ezt követően is köztiszteletnek örvendő tagja maradt. Ettől az évtől kezdve – Deák Ferenc 1876-ban bekövetkezett halálát követően – az Apponyi-féle mérsékelt ellenzékét támogatta olyan módon, hogy nem csatlakozott egyik párthoz sem. 1878-ban végleg visszavonult a közéletől. A közéletől való visszavonulásban komoly szerepet játszott látásának egyre fokozódó gyengülése.

1878-at követően sok időt szentelt a szépirodalomnak, elsősorban a költészetnek. Igazgató-elnöke lett az akkor létrehozott földhitel-részvénytársaságnak, mely később más pénzintézetekkel fuzionált. Zárkönyvvezető lett továbbá a herceg Esterházy-féle javaknak 1877-ben.

A Magyar Tudományos Akadémián és a Kisfaludy Társaságban súlyosbodó szembetegsége miatt egyre kevesebb feladat elvégzését tudta vállalni. Az Akadémián az üléseket egyre ritkábban tudta látogatni.

Horvát Boldizsár főbb munkái az alábbiak: Municipium és parlamentarismus. Pest, 1866.; A bírói hatalomról. Pest, 1869. és költeményei - Horvát Boldizsár összes költeményei (Sajtó alá rendezte Barna János, Makó, 1927.).

Horvát Boldizsárról a Magyar Tudományos Akadémián Tóth Lőrinc tartott emlékbeszédet (Tóth Lőrinc: Emlékbeszéd Horvát Boldizsár tiszteleti tagról. MTA Emlékbeszédek, Budapest, 1900.). Berzeviczy Albert pedig a Kisfaludy Társaságban tartott néhány évvel később, 1904-ben emlékbeszédet Horvát Boldizsárról (Berzeviczy Albert: Horvát Boldizsár emlékezete. A Kisfaludy Társaság Évlapjai, Budapest, 1904.). Említést érdemel, hogy Mikszáth Kálmán is megemlékezett Horváth Boldizsárról (Mikszáth Kálmán: Az én kortársaim, Budapest, 1910.).

Hamza Gábor

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu